

УДК 159.9.075:[316.46.058.4:305]

Гендерні кореляції при діагностиці за допомогою F-шкали

Д. А. Церковний, М. В. Церковна, А. О. Церковний
a24@ukr.net

В статті розглядаються результати дослідження рис авторитарної особистості у юнаків та дівчат за допомогою F-шкали тесту фашизму. Проведено порівняльний аналіз теорій, що розглядають різні аспекти прояву особливостей авторитарної особистості. У результаті експериментального дослідження виявлено значущі відмінності в структурі рис авторитарної особистості у юнаків та дівчат. Проаналізовано кореляційні зв'язки та виявлено унікальні для юнаків і дівчат структури взаємозв'язків F-шкали тесту фашизму.

Ключові слова: F-шкала, гендерні відмінності, авторитарна особистість.

В статье рассматриваются результаты исследования черт авторитарной личности у юношей и девушек с помощью F-шкалы теста фашизма. Проведен сравнительный анализ теорий, рассматривающих различные аспекты проявления особенностей авторитарной личности. В ходе экспериментального исследования выявлены значимые различия в структуре черт авторитарной личности у юношей и девушек. Проанализированы корреляционные связи и выявлены уникальные для юношей и девушек структуры взаимосвязей F-шкалы теста фашизма.

Ключевые слова: F-шкала, гендерные различия, авторитарная личность.

This article discusses the results of the study authoritarian personality traits in young people using F-scale test of fascism we carried out. Comparative analysis of theories that examine different aspects of display features of authoritarian personality. As a result of the pilot study there were revealed significant differences in the structure of the authoritarian personality traits in boys and girls. We analyzed correlations and found unique for young people structure relationships of fascism F-scale test.

Key words: F-scale, gender differences authoritarian personality.

Постановка проблеми.

Актуальність теми зумовлена складністю соціальних, політичних та культурних трансформацій в світі, та зокрема в Україні. Час від часу в різних країнах ми можемо зустріти радикальні прояви авторитаризму. На сьогодні ще не досліджено чи є, якщо є, то яка саме різниця у прояві авторитарної особистості, як особистісного синдрому, у юнаків та дівчат.

Авторитарна особистість має специфічний склад основних настанов і бажань, що робить людину більш схильною до конформізму, беззаперечної підпорядкованості владі, до прийняття тоталітарної ідеології і, як наслідок, тоталітарного політичного режиму. Проблема сутності «авторитарної особистості» виникла при дослідженні явища масового розповсюдження ідеології нацизму в Німеччині. Подальший розвиток концепція авторитарної особистості набула в роботах Е. Фромма, Т. Адорно, Е. Френкель-Брунсвік, Д. Левінсона та Р. Сенфорда.

Е. Фромм в 1931 р., досліджуючи особливості авторитарності, виявив що населення, що належить до середнього класу у Німеччині, незважаючи на висловлення негативного ставлення до націонал-соціалізму, має вкорінені в структурі характеру настанови, які формують потребу у авторитарному режимі та створюють готовність до прийняття його. Як підсумок, в праці «Втеча від волі», він піддав ретельному аналізу структуру авторитарного характеру та визначив його як своєрідний тип «соціального характеру, що становить психологічну базу нацизму» [4, с. 23]. З його точки зору особливостями авторитарного характеру є ненависть до слабості та любов до сили, а також потреба в обмеженості у всьому, часто до скупості. Агресивність, що пов'язана із загальною тривожністю, стає для авторитарної особистості основним засобом психологічного захисту. Характерними є звуження світогляду, схильність до підозр, ксенофобія, безсилість і безвілля, преклоніння перед дотеперішнім, часто супроводжуються зниженням відчуття себе справжньою особистістю. Також досить важливим елементом авторитарного характеру є специфічне ставлення до влади, яке проявляється через любов до силі у всіх її проявах і зневажливе ставлення до людей та організацій, що не мають сили [4].

Авторитарному характеру притаманні одночасно жадання влади і прагнення до підпорядкування. При виникненні почуття слабкої державної влади авторитарний характер може знайти прояв в потребі анархії та бунту. Е. Фромм відмітив, що людина з авторитарним характером часто збурюється проти владних структур суспільства, навіть проти тих, які діють в її інтересах і зовсім не застосовують репресивних заходів [4]. Влада для людей цього типу має характер зовнішньої, надлюдської і надприродної сили. Вагомою особливістю авторитарного мислення є переконання у тім, що «життя визначається силами, які лежать поза людиною, поза її інтересами і бажаннями» [4]. Ця особливість проявляється не тільки в області ідеологій, але і в загальних уявленнях про «Божу волю», «моральний борг», «природний закон» та «долю». Таким чином реалізується потреба в зовнішній могутній силі, якій людина зобов'язана підкоритися.

Проблема авторитарності привернула увагу М. Хоркхаймера і Т. Адорно також в 30-і рр. минулого століття. В роботі «Діалектика просвіти» вони провели ретельний соціологічний аналіз тоталітарних тенденцій і дійшли висновку, що когнітивні конструкти авторитаризму, соціального конформізму та антисемітизму є результатом почуття безсилля звичайної людини в суцільно керованому світі [5].

У сорокові роки, при виконанні проекту з назвою «Вивчення забобонів», якій очолював М. Хоркхаймер, здійснено дослідження структури та походження «авторитарної особистості», в якому приймали участь Т. Адорно, Е. Френкель-Брунсвік, Д. Левінсон і Р. Сенфорд. Результати дослідження було опубліковано в тематичній роботі «Авторитарна людина» [1]. Було виявлено стійку кореляцію між расовими і етнічними забобонами і суттєвими рисами особистості. Це є основою нового, за висловом М. Хоркхаймера, «антропологічного типу» людини, що виник у XX столітті – авторитарного типу особистості [5].

Протягом двадцяти років зусиллями Т. Адорно, Д. Левінсона, Е. Френкель-Брюнsvик і Р. Сенфорда було створено ряд методик для діагностики авторитарних рис особистості. Вони отримали назви: шкала політико-економічного консерватизму (РЕС-шкала), шкала антисемітизму (А-S-шкала), шкала етноцентризму (Е-шкала), та шкала фашизму (F-шкала).

Центральним методом стає F-шкала. Цей метод ґрунтується на діагностиці структури індивідуальної чутливості до авторитаризму і до фашизму зокрема.

З 50-х по 70-ті роки у Німеччині та Америці пройшов ряд великих досліджень з використанням F-шкали. Ключовими елементами дискусії залишаються відмінності між соціальним регулюванням і рисами особистості [9; 10]. Крім того, продовжується формування нових поглядів на авторитарність. Наприклад, Д. Оустерайх у наслідку досліджень дійшов до висновку, що авторитарний синдром є результатом процесу соціалізації [6; 7].

В наш час авторитарна особистість розуміється вже не так критично, як в період фашизму у Німеччині. Авторитарний стиль поведінки часто трактується як «стиль, збудований на авторитетному впливі, який необхідний в екстремальних і критичних ситуаціях» [2]. Сучасні дослідники роблять наголос на соціальні передумови формування та розвитку авторитарної особистості. Перебування з дитинства в постійних відносинах підпорядкування і залежності загальмовує розвиток автономності, що пізніше позначається на поведінці.

Критичний аналіз компонентів F-шкали ще триває, але актуальність теми з часом не вичерпується. Ми можемо спостерігати тенденції розвитку рис авторитарної особистості серед членів угруповань правого екстремізму, антисемітизму та фундаменталізму [11]. Соціально-наукові дослідження в останні десятиліття неодноразово демонстрували наявність великого відсотку відповідей, які повинні інтерпретуватися як ознака авторитаризму [8; 12]. Таким чином, є актуальною необхідність у надійних засобах діагностики авторитарної особистості для проведення подальших досліджень.

Метою роботи є виявлення гендерних особливостей при діагностиці за допомогою F-шкали.

Методика: «Шкала Фашизму» (F-шкала).

Вибірка: У дослідженні взяли участь 60 студентів різних харківських вузів, середній вік яких складає 19-20 років. З них 30 юнаків та 30 дівчат.

Було проведено дослідження рис авторитарної особистості. Після обробки результатів отримано узагальнені дані для юнаків та дівчат. Рис авторитарної особистості, виявлені за методикою «Шкала Фашизму» представлено на Рис. 1.1.

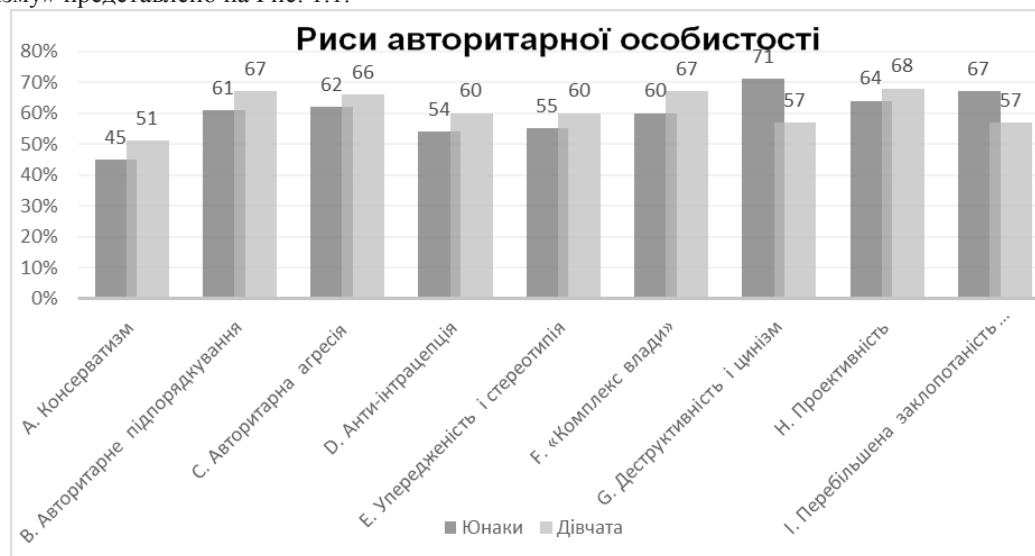

Рис. 1.1. Рівень прояву рис авторитарної особистості у юнаків та дівчат

Як ми можемо бачити, за сімома з дев'яти критеріїв, у дівчат більш високий рівень прояву рис авторитарної особистості, ніж у юнаків. Виключенням є шкали «деструктивність та цинізм» та «перебільшена заклопотаність сексуальним життям».

Метод визначення значущості розбіжностей Уїлкоксона-Мана-Уїтні показав, що значущі розбіжності, за змінною статі, є по п'яти шкалам. «Консерватизм», «авторитарне підпорядкування» та «анти-інтрацепція» – більш виражені у дівчат. «Деструктивність і цинізм» та «перебільшена заклопотаність сексуальним життям» – у юнаків. Тобто дівчата є більш консервативними, з більшою емоційною схильністю до підпорядкування та побоюванням прояву справжніх почуттів і втрати самоконтролю. Юнаки характеризуються загальною дифузною ворожістю та перебільшеною заклопотаністю сексуальним життям, як своїм, так і оточуючих.

Загалом, найменш вираженою рисою в групі є «консерватизм». Це обумовлено юнацьким віком респондентів і свідчить про невисокий рівень схильності до норм та традицій, що встановлені суспільством. Найбільш вираженою, в групі, виявилися шкала «авторитарна агресія», яка проявляється в схильність до засудження та покарання людей, що не поважають цінності, котрі актуальні у групі.

Для аналізу особливостей взаємозв'язку ми використали кореляційний аналіз за Спірменом. Проведено аналіз всієї групи, та окремо юнаків та дівчат. Це дозволило виявити загальні тенденції, та унікальні взаємозв'язки для дівчат та для юнаків. Було виявлено кореляції, значущі на рівні 0.01 для всієї вибірки: «Консерватизм» корелює з «авторитарним підпорядкуванням» та «авторитарною агресією». «Авторитарне підпорядкування» корелює з «авторитарною агресією», «анти-інтрацепцією», «упередженістю і стереотипією», «комплекс влади» та «проективністю». «Авторитарною агресією»

корелює з «перебільшеною заклопотаністю сексуальним життям». «Анти-інтрацепція» корелює з «упередженістю і стереотипією», «комплекс влади» та «проективністю». «Упередженість і стереотипія» корелює з «комплексом влади».

Таким чином, тісно пов'язані між собою всі риси авторитарної особистості. Кожна шкала, як мінімум, одним зв'язком, пов'язана з іншою. Отже підвищення рівня одних рис несе за собою зростання інших, що, у свою чергу, впливає на наступні.

Порівнявши моделі кореляцій, котрі ми отримали при окремому аналізі для кожної статі, можна виділити 4 взаємозв'язки, які є загальними як для юнаків так і для дівчат. А саме: «консерватизм» корелює з «авторитарною агресією» на рівні $p \leq 0.01$;

«авторитарна агресія» корелює з «перебільшеною заклопотаністю сексуальним життям» на рівні $p \leq 0.01$; «упередженість і стереотипія» корелює з «комплексом влади» на рівні $p \leq 0.01$ і з «деструктивністю та цинізмом» на рівні $p \leq 0.05$.

Аналізуючи данні, окремо для юнаків та дівчат за допомогою методу визначення значущості розбіжностей Уїлкоксона-Мана-Уїтні ми можемо говорити ще й про відмінності в структурі авторитарної особистості.

Для юнаків унікальними кореляціями в структурі авторитарної особистості є: «консерватизм», котрий корелює з «авторитарним підпорядкуванням» на рівні $p \leq 0.05$ та «авторитарне підпорядкування» що корелює з «анти-інтрацепцією» на рівні $p \leq 0.05$.

Для дівчат такими унікальними кореляціями є «авторитарне підпорядкування», що корелює з «деструктивністю та цинізмом» на рівні $p \leq 0.05$; «деструктивність та цинізм» корелює з «проективністю» на рівні $p \leq 0.01$; «проективність», що корелює з «анти-інтрацепцією» на рівні $p \leq 0.01$.

Отже, у юнаків зростання прихильності до традиційних цінностей середнього класу тісно пов'язане з емоційною пристрастю до підпорядкування та некритичним ставленням до влади. Дівчата, мають інший ланцюжок взаємозв'язків. Перебільшена емоційна пристрасть до підпорядкування, потреба в сильному лідері, що корелює з загальною дифузною ворожістю, очорненням «людської природи» та раціоналізацією.

Висновки.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1. Теоретичний аналіз рис авторитарної особистості та соціально-психологічної адаптації показав що авторитарна особистість відрізняється специфічною конфігурацією базисних установок і потягів, які роблять людину особливим чином схильною до конформізму, до беззаперечного підпорядкування владі, до прийняття тоталітарних ідеологій і тоталітарного політичного режиму.

2. Засімома з дев'яти критеріїв за F-шкалою, дівчата показали більш високий рівень авторитаризму ніж юнаки. Дівчата є більш консервативними, з більшою емоційною схильністю до підпорядкування та побоюванням прояву справжніх почуттів і втрати самоконтролю. Юнаки характеризуються загальною дифузною ворожістю та перебільшеною заклопотаністю сексуальним життям, як своїм, так і оточуючих. Загалом у юнаків та дівчат досить високий рівень прояву рис авторитарної особистості.

3. Кореляційний аналіз показав що в структурі F-шкала є тісний взаємозв'язок між шкалами – кожна шкала, як мінімум одним зв'язком, пов'язана з іншими. Аналіз розбіжностей дозволив виявити як загальні, так і унікальні зв'язки для юнаків та дівчат.

В майбутньому дана робота може бути продовжена дослідженням вибірки юнаків і дівчат, які перебувають в екстремістських організаціях та вивченням особливостей впливу зовнішнього середовища на формування і закріплення певних рис авторитарної особистості.

Література:

1. Адорно Т. Исследование авторитарной личности / Т. Адорно. — М.: Серебряные нити, 2001. — 416 с.
2. Филиппов А. В., Романова Н. Н., Летягова Т. В. Тысяча состояний души. Краткий психолого-филологический словарь. / А. В. Филиппов, Н. Н. Романова, Т. В. Летягова. — М.: Флинта, 2011. — 424 с.
3. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. / Э. Фромм. — М.: АСТ, 2004. — 635 с.
4. Фромм Э. Бегство от свободы. Человек для себя. / Э. Фромм. — М.: АСТ, 2006. — 571 с.
5. Хоркхаймер М., Адорно Т. Диалектика Просвещения. Философские фрагменты. / М. Хоркхаймер, Т. Адорно. — М., СПб.: Медиум. Ювента, 1997. — 312 с.
6. Detlef Oesterreich. Autoritäre Persönlichkeitsmerkmale, politische Einstellungen und Sympathie für politische / D. Oesterreich. // Zeitschrift für Politische Psychologie, 2005, Band. 13, 213-229.
7. Detlef Oesterreich. Flucht in die Sicherheit. Zur Theorie des Autoritarismus und der autoritären Reaktion. Leske und Budrich, Opladen, 1996.
8. Gerda Lederer, Peter Schmidt. Autoritarismus und Gesellschaft. Trendanalysen und vergleichende Jugenduntersuchungen von 1945 – 1993. Leske und Budrich. Opladen. 1995.
9. Handbuch der Sozialpsychologie und Kommunikationspsychologie / Hans-Werner Bierhoff ; Dieter Frey . Göttingen: Verl. f. Psychologie Hogrefe, 2006. S/ 63-70.
10. John L. Martin. The Authoritarian Personality, 50 Years later: What lessons are there for political psychology? In: Political Psychology, 2001, Vol. 22, 1-26.
11. Leonard S. Newman, Ralph Erber. Understanding Genocide. The Social Psychology of the Holocaust. Oxford: Oxford University Press, 2002.
12. Oliver Decker, Elmar Brähler. Antisemitische und autoritäre Einstellungen im vereinigten Deutschland: Ergebnisse einer Repräsentativbefragung. / Psychosozial, 2000, Band. 23, S. 31-38.

Література:

1. Adorno T. Issledovanie avtoritarnoy lichnosti / T. Adorno. – M.: Serebryanyie niti, 2001. – 416 s.
2. Filippov A. V., Romanova N. N., Letyagova T. V. Tyisyacha sostoyaniy dushi. Kratkiy psihologo-filologicheskii slovar. / A. V. Filippov, N. N. Romanova, T. V. Letyagova. – M.: Flinta, 2011. – 424 s.
3. Fromm E. Anatomiya chelovecheskoy destruktivnosti. / E. Fromm. – M.: AST, 2004. – 635 s.
4. Fromm E. Begstvo ot svobody. Chelovek dlya sebya. / E. Fromm. – M.: AST, 2006. – 571 s.
5. Horkhaymer M., Adorno T. Dialektika Prosvescheniya. Filosofskie fragmentyi. / M. Horkhaymer, T. Adorno. – M., SPb.: Medium. Yuventa, 1997. – 312 s
6. Detlef Oesterreich. Autoritäre Persönlichkeitsmerkmale, politische Einstellungen und Sympathie für politische / D. Oesterreich. // Zeitschrift für Politische Psychologie, 2005, Band. 13, 213-229.
7. Detlef Oesterreich. Flucht in die Sicherheit. Zur Theorie des Autoritarismus und der autoritären Reaktion. Leske und Budrich, Opladen, 1996.
8. Gerda Lederer, Peter Schmidt. Autoritarismus und Gesellschaft. Trendanalysen und vergleichende Jugenduntersuchungen von 1945 – 1993. Leske und Budrich. Opladen. 1995.
9. Handbuch der Sozialpsychologie und Kommunikationspsychologie / Hans-Werner Bierhoff ; Dieter Frey . Göttingen: Verl. f. Psychologie Hogrefe, 2006. S/ 63-70.
10. John L. Martin. The Authoritarian Personality, 50 Years later: What lessons are there for political psychology? In: Political Psychology, 2001, Vol. 22, 1-26.
11. Leonard S. Newman, Ralph Erber. Understanding Genocide. The Social Psychology of the Holocaust. Oxford: Oxford University Press, 2002.
12. Oliver Decker, Elmar Brähler. Antisemitische und autoritäre Einstellungen im vereinigten Deutschland: Ergebnisse einer Repräsentativbefragung. / Psychosozial, 2000, Band. 23, S. 31-38.